

Kirjallisuutta

mia, onhan suuri osa niistä syntynyt melko myöhään postpositioista. Nominintaivutuksen lopussa esitetään kursorisia havaintoja adjektiivien, deverbaalisten nominoidien (partisiippien ja infinitiivien) sekä numeraalien taivutuksesta.

Lopussa tekijä esittää vielä lyhyenä yhteenvetona työnsä tärkeimmät tulokset sekä katsauksen edellä mainittuun deiksis-ilmioon eli pronominiin taivutus-ta vastaavaan systeemiin.

Abondolo osoittaa tutkimuksessaan ilahduttavaa ennakkoluulottomuutta ja luovaa kieliopillista ajattelua. Se ja perusteellinen morfologinen analyysi, joka kattavuudessaan ei jätä toivomisen varaa, tekevät yhdessä kirjasta innostavaa ja inspiroivaa luettavaa.

ULLA-MAIJA KULONEN

Tietoa tulkkaamisesta

JOHANNA SARESVOO — SIRKKA-LIISA OJANEN *Tulkin käsikirja*. *Linguistica et philologica* -sarja. Gaudeamus, Helsinki 1988. 200 s.

Ojasen ja Saresvuon »Tulkin kirja» ilmestyi vuonna 1978. Tämän teoksen täysin uusittu versio ilmestyi kymmenen vuotta myöhemmin samojen tekijöiden kirjoittamana »Tulkin käsikirjana». Kirjassa on lyhyen johdannon jälkeen viisi noin kolmenkymmenen sivun mittaista lukua, laaja kirjallisuusluettelo (jossa on muutakin kuin lähteinä käytettyä kirjallisuutta), kaksi liitettä sekä nimi- ja henkilöhakemisto.

Johdantoluvun nimenä on »Tulkkauksen erityisluonne ja avainkäsitteitä». Kuten luvusta käy ilmi, itse verbi *tulkata* on melko nuori: tulkit ovat ruvenneet käyttämään sitä omasta työstään, koska *tulkita* on kovin monimerkityksinen. Nykysuomen sanakirjassa ei vielä esiinny *tulkata*-verbiä. Nykysuo-

men sanakirjan uudissanojen joukossa se kuitenkin jo esiintyy, ja verbin merkitykseksi on selitetty 'toimia tulkkina, tulkita'. Tulkki pyrkii välittämään informaatiota täsmällisesti kielestä toiseen, ja vaikka tavoitteena onkin tyhjentävä ja muodoltaan viimeistelty tulkkaus, tähän tavoitteeseen ei useinkaan päästä.

Luvussa »Tulkkaus ennen ja nyt» on katsaus tulkkauksen historiaan. Vanhimmat merkinnät tulkeista lienevät vuosituhansien takaisista egyptiläisistä lähteistä, joiden mukaan muinaisen Egyptin ja Nubian rajalla asui ihmisiä, jotka osasivat puhua kummankin alueen kieltä. Heistä tuli tärkeitä kaupankäynnin välittäjiä eli dragomaaneja. Kirjoittajat huomauttavat lähes runollisesti (s. 14–15): »Kolmen vuosituhannen takainen Egypti tuntuu meistä hyvin kaukaiselta. Mutta tuo muinaisuus tulvahtaa elävänä vastaan, kun avaa esimerkiksi Nykysuomen sivistyssanakirjan ja etsii sieltä meillä yhä käytössä olevan sanan *dragomaani*, jonka merkitys on 'tulkki, matkaopas itämailla'.»

Pariisin rauhanneuvotteluissa vuonna 1919 tulkeilla oli ensi kerran virallisesti tunnustettu asema suuressa kansainvälisessä kokouksessa, kun jokaisen maan edustaja sai halutessaan puhua omalla kielellään. Tulkki ei saanut keskeyttää puhujaa, ja tulkkaus sai kestää enintään niin pitkään kuin puhe oli kestänyt. Kansainliiton virallisiksi työkieliksi otettiin englanti ja ranska, ja kun puhuja oli esiintynyt jommallakummalla näistä, hänen tilalleen astui tulkki. Maailmansotien välinen aika oli konsekutiivitulkkauksen kulta-aikaa. Konsekutiivitulkkaus on sellainen tulkkauksen laji, jossa tulkkaus seuraa jokaista puhejaksoa. Puhejakson pituus vaihtelee tilanteen ja puhujan, joskus tulkinkin mukaan. Toisinaan se käsittää koko puheen, mutta useimmiten puhuja jaksottaa puheensa tulkille sopiviin ajatuskonaisuuksiin.

Simultaanitulkkauksen keksijäksi mainitaan E. Filene. Hänen ja sähköinsinööri G. Finlayn kehittämälle

tulkkausjärjestelmälle hankittiin patentti vuonna 1926. Tulkit istuivat puhujalavan edessä, kuulivat esitykset kovaäänisistä ja tulkkasivat ne käsipuhelimiin; läsnäolijoilla oli puolestaan kuulokkeet. Ongelmia aiheuttivat kuitenkin huonot kovaääniset ja puutteellinen mikrofoniteknikka. Vasta Nürnbergin oikeudenkäynnissä vuosina 1945–46 tekniset laitteet olivat niin kehittyneitä, että simultaanitulkausta voitiin käyttää tehokkaasti. Tulkki istui oikeussalissa erillisessä kopissa kuulokkeet korvilla ja edessään mikrofoni. Salissa olijat valitsivat laitteestaan itselleen sopivan kanavan, elleivät ymmärtäneet puhujan kieltä. Nämä oikeudenkäynnit osoittivat simultaanitulkauksen edut monikielisessä kansainvälisessä tilanteessa. Vuonna 1948 simultaanitulkaus otettiinkin pysyvästi käyttöön Yhdistyneiden kansakuntien yleisistunnoissa ja vähitellen myös YK:n erityisjärjestöissä.

Simultaanitulkausta on vastustettu siksi, että konsekutiivitulkaus on täsmällisempää. Haagin kansainvälinen tuomioistuin ei ole hylännyt konsekutiivitulkausta vielääkään. Konsekutiivitulkki pystyy hahmottamaan ajatuskokonaisuudet paremmin kuin kiinteästi puhujan kintereillä seuraava simultaanitulkki, ja hän voi jäsentää kuulemansa laajempien jaksojen perusteella.

Simultaanitulkkauksen yksi muoto on reletulkaus eli simultaanitulkaus kolmannen kielen välityksellä. Sen etuna on harvinaisten kielten käyttäjien tasaveroisempi kohtelu tilanteissa, joissa he muuten jäisivät kielimuurin taakse.

Luvussa »Tulkin ammattikuva» kirjoittajat käsittelevät tulkin yleisiä edellytyksiä ja kielitaitoa, tulkkien koulutusta, järjestötoimintaa, ammattietiikkaa, palkkausta ja työmahdollisuuksia. Luku sisältää paljon tulkeille hyödyllistä tietoa, mutta sen sisältö ei ole yleiseltä kannalta niin kiinnostava kuin suurin osa kirjan muusta annista.

Luvussa »Tulkki työssä» käsitellään itse tulkaustapahtumaa. Tulkin tehtävä on vaativa: hänen on kuunneltava kes-

kittyneemmin kuin keskusteluun osallistujan tai esitelmän kuuntelijan, ja lisäksi raskasta on se, että hänen on jätettävä ilmaisematta omat, mahdollisesti kriittisetkin ajatuksensa. Jatkuvasti vaanii vaara, että jos tarkkaavuus keskittyy esimerkiksi outoon nimeen tai käsitteeseen, voi tulkaus häiriintyä. Nimet ja numerot ovat tulkkille ongelmallisia, koska niitä ei yleensä voi ennakoida, ja niitä on useinkin vaikea assosoida mihinkään. Kaiken tämän lisäksi kielellinen esitys sisältää informaation ohella idioimeja, kuvailmauksia ja metaforia, joille voi olla vaikea löytää iskevä vastine. Hyvä ohje onkin, että tulkata pitää vain se, minkä on varmasti ymmärtänyt ja minkä pystyy ilmaisemaan toisella kielellä; kaikki muu on syytä jättää pois tai korvata muulla tilanteeseen sopivalla asialla.

»Konsekutiivitulkin muistiinpanotekniikka» -nimisessä luvussa kiinnostavaa on se, miten informaatiota tiivistetään. Ymmärrettyään asian tulkki pelkistää sen; jos on tarpeen, hän merkitsee sen muistiin. Tiettyjen aineiden sijoittelu toisiinsa nähden noudattaa aina samoja periaatteita, jolloin voidaan jättää pois lauseopillisia indikaattoreita ja käyttää viitteenomaisia lyhenteitä ja moniselitteisiäkin symboleja — merkinnän paikka muistiinpanoissa tekee siitä yksiselitteisen.

Kirjan päättää luku »Tulkaus tieteenalana ja tutkimuksen kohteena». Luvun alussa korostetaan, että aktiivinen kielitaito on tosin välttämätön tulkkille, muttei suinkaan riitä. Ted Pilley'n sanoin: pianonsoitto edellyttää käsiä, mutta vain joistakin kädellisistä tulee esittäviä taiteilijoita. Tulkaustaito ei myöskään ole samaa kuin kääntämistaito, sillä tulkaustilanne on aina hetkellinen, ongelmat on ratkaistava välittömästi niiden ilmaantuessa ilman apuneuvoja eikä virheitä yleensä ole mahdollista korjata siinäkään tapauksessa, että tulkki itse ne huomaisi. Kääntämisen ja tulkkauksen eroa kuvaa myös se, että tulkki suoltaa sanoja arviolta kolmisenkymmentä ker-

Kirjallisuutta

taa niin nopeasti kuin ammattitaitoinen kääntäjä, ja vielä yhden kuuleman perusteella, ilman korjausmahdollisuutta. Tällainen ero vaikuttaa luonnollisesti myös kohdekielen laatuun.

Kielitieteilijän kannalta kiinnostavalta tuntuu otsikko »Yhteydet lingvistiikkaan, käännöstieteeseen ja kommunikaatitieteeseen». Tämän otsikon alle kuuluva teksti mahtuu kuitenkin vajaalle kahdelle sivulle. Kirjoittajat toteavat: »Tekstilngvistiikan ja nimenomaan diskurssianalyysin tuloksia on sovellettu menestyksellisesti niin kääntämisen kuin tulkkauksen tutkimiseen. Tulkkaustiede on hyötynyt lingvistiikasta sekä suoraan että käännöstieteen välityksellä.» Tämän lyhyen ja viitteellisen toteamuksen jälkeen teksti jatkuu seuraavasti: »Lähtökohtana on edelleen Ferdinand de Saussuren tekemä ero kielijärjestelmän ja sen konkreettisen ilmauksen välillä (1916, *Cours de Linguistique Générale*). Lisänä on syventynyt oivallus siitä, että ihmisten kokemuspiiri on erilainen ja että äidinkieli, ts. sen sanastollinen ja kieliopillinen rakenne, vaikuttaa heidän tapansa jäsentää maailmaa ja sitä kautta heidän käyttäytymiseensä (Whorfin hypoteesi).»

Kaikki kunnia klassikoille. Saussurelle kunniamaininnan suo mielellään, sillä hän ymmärsi kielijärjestelmän sosiaalisen luonteen paremmin kuin moni myöhempi kielen tutkija. Sen sijaan tuskin kukaan kannattaa enää nykyisin Whorfin hypoteesia ainakaan sen vahvassa muodossa. Pidän itse hyvin osuvana sitä Vygotskin ajatusta (*Thought and language* 1962, venäjänkielinen alkuperäisteos 1934), että sanaan sisältyy ajatuksen jälki samaan tapaan kuin polkuun ovat jääneet näkyviin kulkijoiden jalanjäljet: sanoiksi kiteytyvät sellaisten asioiden ja ilmiöiden ilmaisimet, jotka tietyssä ympäristössä ovat tärkeitä. Toisin sanoen esimerkiksi saamen kieleen leksikaalistuneet lukuisat erilaisten porojen nimitykset kuvaavat sitä, miten tärkeä poro on (ollut) saamen puhujalle — kyse ei siis ole siitä, että saamelainen pystyisi

(Whorfin hypoteesin vahvan tulkinnan mukaisesti) erottamaan lukuisia erityyppisiä poroja siksi, että hänen kielessään on niistä kullekin sopivia nimityksiä.

Kaiken kaikkiaan Tulkin käsikirja on siis monipuolinen tietopaketti tulkkauksesta. Varsinaisen tekstin lisäksi kirjassa on laaja tulkkaukseen liittyvän kirjallisuuden luettelo ja liitteinä sekä luettelo konferenssitulkkauksista kouluttavista oppilaitoksista että luettelo »Konsekutiivitulkin muistiinpanotekniikan symboleja». Kirjassa on otsikoiden perusteella arvioiden kielitiedettä mukana vain vähän (s. 83–86 ja 142–143), mutta tulkin työstä ja muistiinpanotekniikasta kertoviin lukuun sisältyy myös jaksoja, joilla on yhteyksiä lingvistiikkaan — tällainen on esimerkiksi lukuun »Konsekutiivitulkin muistiinpanotekniikka» sisältyvä jakso »Tekstin sijoittelu muistiinpanotekniikassa» ja erilaisiin tiivistämiskeinoihin liittyvät havainnolliset kuvaukset. Kirjan viimeisessä luvussa on tulkkauksen tutkimukseen liittyvä katsaus, josta voi löytää yhteyksiä psykolingvistiikkaan.

KLAUS LAALO

Suomen sijojen tarkastelua

AXEL GROUNDSTROEM *Finnische Kasusstudien*. Acta Universitatis Umensis. Umea Studies in the Humanities 87. Universitetet i Umeå, Almqvist & Wiksell International. Stockholm 1988. xi + 252 s.

Axel Groundstroemin kirja *Finnische Kasusstudien* on tekstiaineistoon perustuva selvitys suomen sijoista. Kirjassa on neljä lukua, joista ensimmäinen käsittelee objektin sijaa ja resultatiivisuuden käsitettä, toinen selvittelee kiinteää suhdetta, kolmas translatiivimuotoista predikatiivia ja neljäs ulkoisia paikallissijoja.

Tutkimusmetodina on ollut konkreettisen aineiston jaottelu lähinnä semantti-